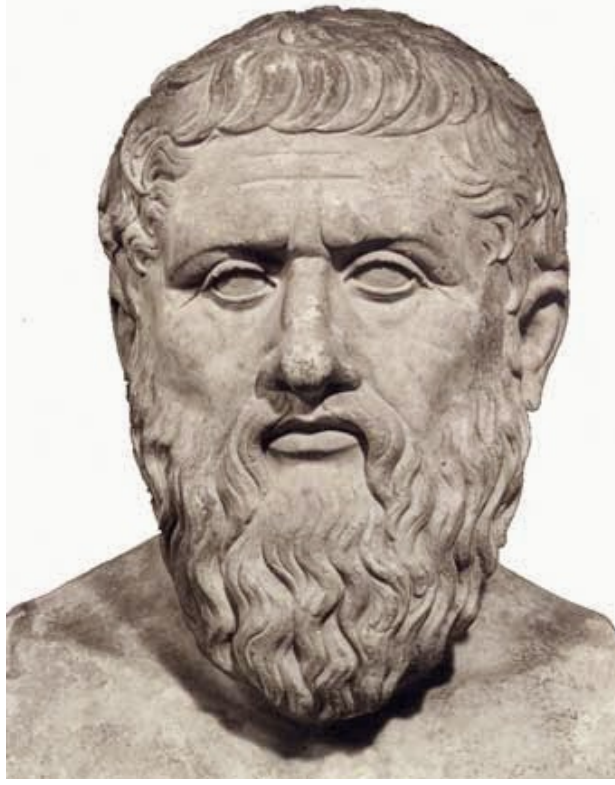

Bu hafta size Platon'u ve onun güzellik felsefesini anlatmaya çalışacağım.

NOT. Aşağıda Platon ile ilgili göreceğiniz notlar, İsmail Tunalı'nın Grek Estetiği (Remzi Kitapevi, 2013) başlıklı çalışmasından çıkarılmıştır.

Platon, Sokrates'in öğrencisidir ve Atina'da 427 yılında doğmuştur. Yaşadığı dönemde Atina'nın çalkantılı günlerine tanıklık etmişti, bu bize onun neden bir ideal devlet tasarlamaya çalıştığını açıklamaktadır. Platon'un hayatında iki olay çok etkili olmuştur, birisi Sokrates'le tanışmasıdır, diğer de Sokrates'in lmdr. Sokrates'le tanışması, Platon'un sanat ve edebiyatla bağının kopmasına neden olmuştur. Diğer taraftan, Sokrates'in lm, Platon'u kendi felsefi çalışmalarına daha da yoğunlaştırmıştır.

Platon'un güzellik felsefesi onun  dönemi içinde incelenebilir: Gençlik dönemi, olgunluk dönemi, yaşlılık dönemi.

Gençlik döneminde Platon, "güzel nedir?" sorusuyla ilgilenmiştir. Nitekim, bu döneme ait Büyük Hippias eserinde güzelin ne olduğu üzerine diyaloglar geliştirmiştir. Bu diyalogların bir rneği aşağıda verilmiştir (NOT. Diyalogda kimi yerler değiştirilmiştir).

- Sokrates: Bana güzelin ne olduğunu açık bir şekilde anlatabilir misin Hippias?
- Hippias: Elbette. Genç bir kadın güzeldir, mesela.
- Sokrates: Bir at güzel değil midir Hippias?
- Hippias: Kentimizde güzel atlar da vardır?
- Sokrates: Peki bir çömlek? O da güzel olabilir mi?
- Hippias: Olabilir. Ancak, bir çömlek, bir at ya da bir kadın kadar güzel olamaz.
- Sokrates: İyi de Hippias, ben sana neyin güzel olduğunu değil, güzelin ne olduğunu soruyorum. Sen bana, teker teker nesnelere güzel olduğundan söz ediyorsun ama onları güzel yapan şeyin ne olduğunu söylemiyorsun. Şimdi ben sana, Tanrı'nın güzelliğinden söz etsem, onun kadın ve atın güzel olduğunu kabul eder misin?
- Hippias: Elbette.
- Sokrates: Şu durumda, az önce kadının ve atın çömlekten güzel olduğu savın çürümüş olmuyor mu? Yani, en güzel kadın bile Tanrı'nın yanında çirkin kalmış olmayacak mı?
- Hippias: Olacak Sokrates.
- Sokrates: O halde Hippias, bana güzelin ne olduğunu anlat.
- Hippias: Güzel olan altındır, çünkü o neye katılırsa onu güzelleştirir.
- Sokrates: Hippias, bana güzel olanın altın olduğunu söylüyorsun. Bu durumda, diyelim ki altını bir şeye karıştırırsak, o şey de güzel olsa, bu durumda güzel olan altın mı yoksa karıştığı şey midir? Yoksa ikisi birden güzel midir? Şayet ikisi birden güzelse, bu durumda güzelin ne olduğu sorusu yanıtızsız kalacaktır. Diğer taraftan, altından yapılmadığı halde güzel olan heykeller yok mudur?
- Hippias: Var, Sokrates.
- Sokrates: Bence de var. Mesela tunçtan yapıldığı halde, gözleri de fildişinden olan güzel heykeller vardır.
- Hippias: Şu halde, güzelliğin uygunluk olduğunu söyleyebiliriz Sokrates.
- Sokrates: Peki, diyelim ki bir çömlek için uygun olan tahtadan kaşık mıdır yoksa altından kaşık mıdır?
- Hippias: Ah, Sokrates, bütün savlarımı tek tek çürütüyorsun.
- Sokrates: Soruma yanıt ver Hippias.

- Hippias: Bir çömlek için uygun olan elbetteki tahtadan kaşıktır, çünkü altın kaşık onunla uyumsuz olur.
- Sokrates: O zaman en güzel şeyin altın olmadığını söylememiz gerekiyor.
- Hippias: Sokrates, bence güzel olan hiçbir yerde, hiçbir zaman, hiç kimseye çirkin görünmeyen şeydir.
- Sokrates: Bunu biraz daha açman gerekiyor Hippias, bu şekliyle çok genel, üstelik anlaşılmaz.
- Hippias: Mesela, anne ve babamıza güzel bir cenaze merasimi hazırlamak, çocuklarımızın bizim için güzel bir cenaze merasimi hazırlaması en güzel şeydir.
- Sokrates: Ah Hippias! Bu söylediğin şimdiye kadar söylediklerin içinde en komik olanı. Sana sorduğum soru, güzelin kendisinin ne olduğuydu.
- Hippias: Sokrates, bence yararlı olan her şey aynı zamanda güzeldir de. Bu durumda yarasız olan şeyler de çirkindir.
- Sokrates: Hippias bir şeyin yararlılığının onun güzelliğiyle ilişkili olmadığını söylesem? Mesela, yararlı olmadığı halde güzel olan şeyler yok mudur? Şurada duran heykelin bizim için bir yararından söz edemeyiz, ama onun çok güzel olduğunu söyleyebiliriz.
- Hippias: Galiba haklısın Sokrates.
- Sokrates: Şu halde sorumu tekrarlıyorum. Güzel nedir?
- Hippias: Son bir deneme yapacağım Sokrates ve benze güzelin ne olduğu sorusu kesinlikle yanıt bulacak.
- Sokrates: Bekliyorum.
- Hippias: Bence bize haz veren şeyler güzeldir.
- Sokrates: Örnek ver Hippias.
- Hippias: Mesela dinlediğimiz müzik, okuduğumuz kitap, seyrettiğimiz oyun bize haz veriyorsa bunlar güzeldir.
- Sokrates: Hippias, diyorsun ki, görsel ve işitsel olanlar güzeldir.
- Hippias: Evet, dediğim bu.
- Sokrates: O halde, gelenek ve göreneklerimiz de bize haz veriyorsa onlar güzel değil midir?
- Hippias: Haz veriyorsalar, onlar da güzeldir.

- Sokrates: O halde güzel olan görsel ve işitsel olanlar değil, haz veren şeyler midir?
- Hippias: Evet, Sokrates, bence öyledir.
- Sokrates: Ah Hippias! Ne desem bilemiyorum. Mesela cinsel ilişki hazların en güzeli değil midir?
- Hippias: Bence öyledir.
- Sokrates: Eğer öyleyse, neden onun gizli yapılması gerekiyor? Ben söyleyeyim Hippias, en fazla haz veren bu şey görünüş itibariyle en iğrenç olan şey olduğu için.
- Hippias: Haklısın Sokrates.

Görüldüğü gibi, Platon bu diyalogunda baş konuşmacı olarak Sokrates'i seçmiş ve "güzel nedir?" sorusu etrafında bir tartışma yürütmüştür. Platon'un gençlik dönemi güzellik felsefesine hâkim olan bu motifte herhangi bir sonuca ulaşılmaz, yalnızca belirli sorular sorulur ve onlara sürekli yeni yanıtlar geliştirilir.

Platon'un olgunluk döneminde güzellik felsefesi değişiklik göstermiştir. Bu dönemin önemli eserlerinden birisi Şölen'dir. Platon'un bu çalışmasında karşılaştığımız güzellik anlayışı Büyük Hippias'taki güzellik anlayışından özce ayrılmaktadır. Orada yalnızca tanımını yapmakla kavramını elde etmek istediği güzellik, Şölen'de ontolojik bir özellik kazanmıştır. Öyle ki, Platon, burada ruhunda yaratma gücü taşıyan kişi ile güzelin kendisi arasında bir ilgi kurar. Ruhunda yaratma gücü taşıyanın ereği güzel ile kucaklaşmak, güzelde doğurmaktır. Güzel, burada bedenden başlayarak basamak basamak ruh ve erdem güzelliğine ulaşıp oradan öz güzelliğe erişmektir. Platon, güzele erişme çabasını Şölen'de Eros'la ilişkilendirmektedir. Ona göre, kişi ancak Eros'un önderliğinde bu aşamaları geçebilir ve gerçek/hakiki güzele erişebilir.

Platon'un olgunluk döneminin ikinci evresinde güzellik anlayışı yeniden değişime uğramıştır. Bu dönemde İdealar Kuramı'nı geliştiren Platon, sanatın kopya olduğunu öne sürmüştür. Hatta, içinde yaşadığımız dünya idelerin birer kopyası olduğu için, sanat eserleri kopyanın da kopyası durumuna düşmektedir. Platon'un bu dönemki güzellik felsefesinde sanat duylularla algılanan aşağı türden bir etkinlik halini almıştır. Nitekim, Platon İdeal Devlet'inde sanatçılara, akılcı temele dayana düzeni bozacakları için -zira onlar taşkın yönümüze hitap etmektedirler- yer vermemiştir.

Yaşlılık döneminde Platon Ela Okulu ve Pitagorasçılar etkisinde kalmıştır. Bu dönemde Platon, evrenin matematiksel bir düzene sahip olduğu fikrini geliştirmiştir. Böylece, onun güzellik anlayışı yeniden değişime uğramıştır. Bu dönemde Platon, güzelin orantıyla ilgili olduğunu öne sürmüştür. Buna göre, bir nesnenin güzelliği onu oluşturan bileşenlerin uyumuyla doğru orantılıdır. Nitekim Platon'a göre iyi olan her şey güzeldir, ki dikkat edilirse burada iyi ve güzel arasında bir ilgi kurulmaktadır, güzel de hiçbir zaman orantısız değildir, nispetten yoksun değildir. Bir canlı güzel olabilmek için tam orantı halinde bulunmalıdır.